

УДК 343.9

Роман БЕЗПАЛОВ

Національний університет “Львівська політехніка”,
аспірант кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти,
e-mail: roman.bezpalov.mpvz.2019@lpnu.ua,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-2846-6972>

Марія КОВАЛЬ

доцент кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти,
кандидат юридичних наук, доцент,
e-mail: mariia.m.koval@lpnu.ua,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1830-7003>

РОЛЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НЕПОВНОЛІТНІХ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

<http://doi.org/10.23939/law2024.41.012>

© Безпалов Р., Коваль М., 2024

Правове регулювання – це здійснюваний за допомогою системи правових актів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів тощо) результативний, нормативно-організаційний вплив на громадські відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб.

Не передбачено комплексного правового регулювання вжитих в останні роки спроб правової регламентації забезпечення інформаційної безпеки неповнолітніх у мережі Інтернет. Незважаючи на те, що ці норми повинні бути діалектичною єдністю, нині вони є лише механічною сукупністю, опосередком різномірних громадських відносин. Велика кількість безсистемного правового матеріалу створює підґрунтя для виникнення суперечностей і прогалин у нормативному регулюванні запобігання правопорушенням та спричиняє певні труднощі у використанні нормативних актів на практиці.

В Україні початкова загальна освіта спрямована на формування особистості та розвиток індивідуальних здібностей учнів, позитивної мотивації та умінь у навчальній діяльності (оволодіння читанням, писанням, рахуванням, основними навичками навчальної діяльності, елементами теоретичного мислення, найпростішими навичками самоконтролю, культурою поведінки і мови, основами особистої гігієни і здорового способу життя).

Основна загальна освіта націлена на формування в учня моральних переконань, естетичного смаку і здорового способу життя, високої культури міжособистісного і між-етнічного спілкування, оволодіння основами науки, державної мови, навичками розумової та фізичної праці, розвиток схильностей, інтересів, здатності до соціального самовизначення.

Аналіз змісту спільної освіти вказує на необхідність додаткового нормативно-правового закріплення особливої компетенції освітніх організацій, спрямованої на формування в учня медіаграмотності задля забезпечення єдності етичного, цивільно-патріотичного, культурно-естетичного розвитку неповнолітнього і безпеки дитини в інформаційному середовищі.

Ключові слова: **правове регулювання; неповнолітні; інтернет; злочинність; інформаційне середовище.**

Постановка проблеми. Своєрідність правового регулювання полягає в тому, що: по-перше, відповідно до своєї соціальної природи це різновид соціального регулювання, який є цілеспрямованим, організаційним, результативним; по-друге, здійснюється за допомогою цілісної системи коштів, реально виражаючи саму матерію права як нормативного інституційного освітнього регулятора.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі вивченого матеріалу дослідити роль правового регулювання інформаційної безпеки неповнолітніх у мережі Інтернет.

Виклад основного матеріалу. Інтернет вже давно став необхідною складовою сучасного життя, особливо для неповнолітніх. Однак разом із безліччю можливостей, які надає цифровий світ, з'явилися і серйозні загрози, зокрема для безпеки дітей та підлітків. Роль правового регулювання в цьому контексті стає вкрай важливою, оскільки визначає межі та механізми захисту неповнолітніх в інтернеті.

У деяких випадках правове регулювання – це вплив на суспільні відносини за допомогою законів та інших правових засобів, або владний вплив, який держава здійснює на суспільні відносини за допомогою будь-яких правових засобів, які вона регулює, інтеграція збереження та розвитку [1, с. 87]. В інших випадках під правовим регулюванням розуміють регулювання суспільних відносин за допомогою правових норм та інших правових інструментів [3, с. 151]; регулювання поведінки учасників суспільних відносин за допомогою правових засобів [5, с. 82]; процес регулювання суспільних відносин для забезпечення конкретних соціальних інтересів, що потребують правового регулювання [6, с. 134]. Існує й вужче розуміння, залежно від того, які правові норми спрямовують і посилюють діяльність уповноважених установ, посадових осіб і суспільства, які можуть бути підготовлені, прийняті, змінені та скасовані.

Правове регулювання повинно сприяти створенню та підтримці безпечних онлайн-середовищ для неповнолітніх. Це може передбачати контроль за доступом до шкідливого чи неналежного контенту, встановлення вікових обмежень на деякі типи контенту та надання засобів батькам та вихователям для фільтрації та контролю за тим, що діти бачать в інтернеті. Воно повинно захищати неповнолітніх від різних форм онлайн-злочинності, таких як кібербулінг, домагання, експлуатація та інші види дитячої експлуатації. Це може передбачати криміналізацію та покарання винних осіб, а також створення системи звітності та підтримки для жертв таких кримінальних правопорушень.

Правове регулювання також може сприяти розвитку цифрової грамотності серед неповнолітніх та їх батьків. Це може охоплювати викладання основ безпеки в інтернеті у школах, проведення інформаційних кампаній та надання ресурсів для підвищення обізнаності щодо безпеки в мережі. Правове регулювання повинно захищати особисту інформацію неповнолітніх в інтернеті від недобросовісних дій, таких як збирання та використання даних для комерційних цілей або для втручання у приватне життя. Це може передбачати обмеження доступу до особистої інформації без згоди батьків або відповідних заходів захисту даних.

Правове регулювання може підтримувати взаємодію між батьками та дітьми щодо безпеки в інтернеті, зокрема через упровадження обов'язкових програм навчання та інструкцій для батьків з питань контролю та нагляду за онлайн-активністю дітей.

Майбутня імплементація у конкретні суспільні відносини правових норм і державного примусу щодо винних для створення та підтримки стабільної та ефективної правової системи необхідна для забезпечення, збереження та оптимального розвитку суспільства та особистості [7, с. 207–208].

Враховуючи викладене, на нашу думку, правове регулювання можна визначити як одну з форм впливу права на суспільні відносини – вплив за допомогою специфічних правових засобів: норм права, правовідносин, актів реалізації. Процес правового регулювання відображає діяльний аспект механізму перетворення нормативності права в упорядкованість громадських відносин.

Багатовікове становлення і розвиток правових систем із долученням до них загальновизнаних принципів та норм міжнародного права дали змогу закріпити в Конституції України [2] пріоритет прав і свобод людини і громадянина, одночасно поклавши на державу обов'язок стежити за визнанням, дотриманням і захистом цих прав і свобод.

Раннє дитинство визнано критичним періодом у житті, й держава повинна готувати дітей до повноцінного життя в суспільстві, розвивати соціально значущу, творчу діяльність, належні здібності, моральні риси, патріотизм і громадянськість. У цьому контексті захист дітей згадується як один із пріоритетів національної політики.

Глобальне залучення до інформаційного суспільства, дедалі більша залежність державних органів, підприємств, установ, організацій та індивідуальних користувачів від інформаційних технологій, зокрема в плані надання насущно необхідних товарів і послуг, ведення справ і обміну інформацією актуалізують необхідність забезпечення кібербезпеки [4], зокрема неповнолітніх. З цією метою повинна удосконалюватися правова база, яка регулює громадські відносини в інформаційно-телекомунікаційній мережі Інтернет і здійснюватися прогресивна політика запобігання злочинності.

Захист неповнолітніх від протиправних посягань повинна бути спрямована на створення і підтримку соціально прийнятної рівня безпеки життєдіяльності неповнолітніх. А основним завданням державної політики в цій сфері повинно бути своєчасне виявлення кримінальних загроз і вжиття заходів для їх нейтралізації.

Вирішити це завдання можна, здійснюючи профілактику правопорушень, що розуміють як систему організаційних, правових і виховних заходів, спрямованих на недопущення виникнення та усунення причин і умов, що сприяють протиправним діям.

Захист неповнолітніх від протиправних дій стає надзвичайно важливим завданням для суспільства, оскільки вони є особливо вразливою групою. Протиправні дії можуть охоплювати різноманітні види злочинів, а також дії, які шкодять фізичному, емоційному або психологічному благополуччю неповнолітніх. Розглянемо деякі ключові аспекти захисту неповнолітніх від протиправних дій:

– забезпечення належного правового захисту неповнолітніх від протиправних дій передбачає наявність ефективного законодавства, яке визначає права та обов'язки дітей та забезпечує відповідні механізми захисту. Це може охоплювати законодавство про дитинство, закони про боротьбу з насильством, антибулінгові та інші закони;

– важливо вести системну профілактичну роботу серед неповнолітніх щодо ризиків і небезпеки протиправних дій. Це може передбачати навчання дітей про їхні права, відповідальну поведінку в інтернеті, здорові взаємні стосунки, а також навички безпеки та самозахисту;

– важливо мати механізми для раннього виявлення ситуацій, коли неповнолітні стають жертвами протиправних дій, таких як злочини проти статевої недоторканності, булінг, насильство в сім'ї тощо. Потім необхідно забезпечити відповідну підтримку та захист жертв.

Неповнолітні жертви протиправних дій потребують психологічної, медичної та соціальної підтримки. Важливо створити механізми для надання їм доступу до необхідних послуг та ресурсів для відновлення.

Особи, які вчиняють протиправні дії щодо неповнолітніх, повинні зазнати належного правового покарання відповідно до закону. Подальша реабілітація та перевиховання можуть також бути важливими для запобігання подібним випадкам у майбутньому.

Співпраця між правоохоронними органами, громадськими організаціями, установами освіти та батьками важлива для ефективного захисту неповнолітніх від протиправних дій.

У кримінології виділяють два важливих напрями правового регулювання запобігання злочинності.

Перше полягає у впливі права на криміногенні фактори зовнішнього середовища, що прямо або опосередковано детермінують злочинну поведінку, з метою їх усунення, тобто є “матеріальним”.

Друге полягає в юридичному закріпленні прав і обов’язків посадових осіб і громадян – суб’єктів попередження злочинності – щодо встановлення змісту і порядку здійснення запобіжних заходів.

Правове регулювання попередження злочинності складається з нормотворчої діяльності держави і її органів, відображаючи в законах та інших нормативних актах мету та завдання запобігання злочинності, коло суб’єктів, які здійснюють цю діяльність, їх компетенцію, основні форми та методи роботи [8].

Запобігання злочинності – складна проблема, яку суспільство намагається вирішити за допомогою різноманітних правових заходів. Це основний інструмент держави у боротьбі зі злочинністю. Кримінальний кодекс визначає кримінальні правопорушення та встановлює відповідальність за них, передбачаючи максимальні покарання для осіб, винних у їх вчиненні.

Законодавство в цій сфері встановлює правила та процедури, яких повинні дотримуватися усі особи та організації. Це може передбачати штрафи та інші санкції за порушення встановлених норм. Поширення знань про права та обов’язки громадян сприятиме запобігання злочинності. Це може охоплювати навчальні програми у школах, кампанії з освіти громадськості та інші заходи. Державні програми та ініціативи, спрямовані на покращення умов життя, соціальну підтримку та зменшення нерівності, можуть знизити шанси виникнення злочинності, особливо серед вразливих груп населення.

Ефективна поліція, судова система та інші правоохоронні органи важливі у боротьбі зі злочинністю, здійснюють запобіжні заходи, розслідують злочини та притягують винних до відповідальності.

У світі, де злочинність часто перетинає національні кордони, міжнародне співробітництво між країнами може бути ефективним способом боротьби з транскордонною злочинністю. Ці напрями взаємодіють між собою, створюючи комплексну систему, спрямовану на запобігання злочинності та забезпечення правопорядку.

Сутність правового регулювання попередження правопорушень передбачає, що:

- правові норми стимулюють соціально корисну поведінку, протидіють факторам, які негативно впливають на формування і життєдіяльність особистості, тим самим створюючи умови для оптимального здійснення запобіжної діяльності;
- правові акти визначають завдання і заходи із запобігання злочинності, порядок, форми і методи ведення цієї діяльності, функції різних її суб’єктів, координацію взаємодії між ними;
- закони та інші нормативно-правові акти регламентують відповідальність уповноважених осіб за невиконання своїх обов’язків, суворе дотримання особистих та майнових прав, законних інтересів громадян, установ, що потрапляють у сферу попередження злочинності;
- за допомогою права забезпечується злагодженість та упорядкованість запобігання злочинності.

Інформаційна безпека неповнолітніх у мережі Інтернет відіграє надзвичайно важливу запобіжну роль, оскільки дає змогу забезпечити їх безпеку та захист у цифровому середовищі. Вона допомагає неповнолітнім усвідомити потенційні ризики та небезпеки, які можуть чатувати на них в інтернеті, зокрема небезпеку зустрічі з незнайомими, небезпечний контент, онлайн-злочинність та інші загрози.

Попереджувальна роль інформаційної безпеки полягає в наданні неповнолітнім необхідних знань та навичок для безпечного користування інтернетом. До них належать навички визначення

достовірної інформації, збереження конфіденційності особистих даних, виявлення шахрайства та інші аспекти цифрової грамотності. Інформаційна безпека може підтримувати позитивну поведінку в інтернеті, таку як етичне поводження, повага до прав інших користувачів, толерантність та безпека в мережі.

Запобіжна роль інформаційної безпеки полягає також в забезпеченні доступу неповнолітніх до безпечних та відповідних віковим особливостям ресурсів у мережі, серед яких безпечні ігри, освітні ресурси та інші корисні матеріали. Інформаційна безпека допомагає батькам та вихователям зрозуміти потенційні загрози інтернету, надати належну підтримку та забезпечити нагляд над неповнолітніми у цифровому середовищі.

Інформаційна безпека дає змогу вчасно виявляти та вирішувати проблеми, пов'язані з безпекою неповнолітніх в інтернеті, наприклад, випадки кібербулінгу, онлайн-експлуатації чи неправомірного контенту. Попереджувальна роль інформаційної безпеки неповнолітніх у мережі Інтернет полягає в усвідомленні ризиків, навчанні цифрової грамотності, підтримці позитивної поведінки та забезпеченні безпечного доступу до ресурсів. Це допомагає забезпечити безпеку та благополуччя молодих користувачів у цифровому світі.

Запобіжна роль права являє собою таке регулювання сфер суспільного життя, за якого або усувають криміногенні фактори, або створюють надійний заслін для їх дії. Право, зрозуміло, не може знищити економічні, соціально-культурні причини та умови злочинності, але воно може впливати на їх негативні прояви: локалізувати, блокувати, організувати належну протидію негативним явищам і процесам. Виконання таких робіт передбачає, по-перше, вдосконалення законодавства; по-друге, точну та неухильну реалізацію законів та інших нормативних актів, наявність бездоганних механізмів, що забезпечують таку реалізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вольвак О. М. Правове регулювання в умовах індустрії. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15366/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D0%B0%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9C..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Рабінович П. М. (1995). Основи загальної теорії держави і права. 3-є вид., зі змінами й доповн. Київ: Рад. шк. 170 с.
4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%90%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D1%97_%D0%9E%D0%9E%D0%9D_ES-11/1
5. Тарахонич Т. І. (2004). Ефективність правового регулювання. *Наукові записки. Юридичні науки*. Том 26. С. 82–84.
6. Загальна теорія права : підручник (2020). [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право. 568 с.
7. Загальна теорія держави і права (2011) : [підручник для студентів юрид. вищих навч. закладів] М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АпрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АпрН України О. В. Петришина. Харків: Право. 584 с.
8. Дронік Д. С. (2023). Адміністративно-правові засади діяльності патрульної поліції в Україні. Кропивницький: Донецький державний університет внутрішніх справ, 241 с.

REFERENCES

1. Volvak O. M. *Pravove rehulivannia v umovakh industrii* [Legal regulation in industry conditions]. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15366/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D0%B0%D0%BA%20%D0%9E.%D0%9C..pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].

2. **Konstyutsiia Ukrainy**, pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. [Elektronnyi resurs]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

3. Rabinovych P. M. (1995). **Osnovy zahalnoi teorii derzhavy i prava**. [Basics of the general theory of the state and law]. 3-e vyd., zi zminamy y dopovn. Kyiv: Rad. shk.170 p. [in Ukrainian].

4. **Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON ES-11/1**. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%90%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D1%97_%D0%9E%D0%9E%D0%9D_ES-11/1 [in Ukrainian].

5. Tarakhonych T. I. (2004). **Efektivnist pravovoho rehulivannia**. [Effectiveness of legal regulation]. *Naukovi zapysky. Yurydychni nauky*. Tom 26. P. 82–84 [in Ukrainian].

6. **Zahalna teoriia prava** [General theory of law] : pidruchnyk (2020) [O. V. Petryshyn, |D. V. Lukianov, S. I. Maksymov, V. S. Smorodynskyi ta in.] ; za red. O. V. Petryshyna. Kharkiv : Pravo. 568 p. [in Ukrainian].

7. **Zahalna teoriia derzhavy i prava** (2011) [General theory of the state and law] : [pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv] / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in.; Za red. d-ra yuryd. nauk, prof., akad. AprN Ukrainy M. V. Tsvika, d-raiuryd. nauk, prof., akad. AprN Ukrainy O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo. 584 p. [in Ukrainian].

8. Dronik D. S. (2023). **Administratyvno-pravovi zasady diialnosti patrolnoi politsii v Ukraini**. [Administrative and legal principles of patrol police activity in Ukraine]. Donetskyy derzhavnyi universytet vnutrishnykh sprav, Kropyvnytskyi. 241 p. [in Ukrainian].

Дата надходження: 01.02.2024 р.

Roman BEZPALOV

Lviv Polytechnic National University,
PhD student at the Department of Criminal Law and Procedure
Educational and scientific institute
law, psychology and innovative education,
e-mail: roman.bezpalov.mpvz.2019@lpnu.ua,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-2846-6972>

Maria KOVAL

Lviv Polytechnic National University,
associate professor of the department
criminal law and procedure
Educational and scientific institute
law, psychology and innovative education,
candidate of legal sciences, associate professor,
e-mail: mariia.m.koval@lpnu.ua,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1830-7003>

**THE ROLE OF LEGAL REGULATION OF INFORMATION SECURITY
OF MINORS ON THE INTERNET**

Legal regulation is an effective, normative and organizational impact on public relations through a system of legal acts (legal norms, legal relations, individual prescriptions, etc.) with the aim of their ordering, protection, and development in accordance with the relevant social needs.

Attempts to regulate the information security of minors on the Internet in recent years have not received comprehensive legal regulation. Despite the fact that these norms should be a dialectical unity, at present they are only a mechanical set, a mediation of heterogeneous social relations. A large amount of unsystematic legal material gives rise to contradictions and gaps in the normative regulation of crime prevention and entails certain difficulties in the use of normative acts in practice.

In Ukraine, primary general education is aimed at forming a personality and developing individual abilities of students, positive motivation and skills in learning activities (mastering reading, writing, arithmetic, basic skills of learning activities, elements of theoretical thinking, simple skills of self-control, culture of behavior and speech, basics of personal hygiene and healthy lifestyle).

Basic general education is aimed at forming moral convictions, aesthetic taste and healthy lifestyle, high culture of interpersonal and interethnic communication, mastering the basics of science, the state language, skills of mental and physical labor, development of inclinations, interests, and the ability to social self-determination.

The analysis of the content of joint education indicates the need for additional legal regulation of the special competence of educational organizations aimed at forming media literacy in students in order to ensure the unity of ethical, civil and patriotic, cultural and aesthetic development of minors and the child's safety in the information environment.

Key words: legal regulation; minors; Internet; crime; information environment.